

**LOGORITMIKAGA TA'SIR TIZIMINING ASOSIY
BO'G'INLARI TAVSIFI. NUTQIY BO'LMAGAN
JARAYONLARNI RIVOJLANTIRISH, ESHITISH DIQQATI,
ESHITISH XOTIRASI, KO'RISH TASAVVURLARI VA
MALAKALARINI UMUMIY HARAKATLAR
KORDINATSIYASI VA IXTIYORIY HARAKATLARINI
RIVOJLANTIRISH**

To'ychiboyev
Faxriddin Kozimjon
og'li

*Qo'qon davlat pedagogika instituti Pedagogika va ijtimoiy
fanlar fakulteti Maxsus pedagogika kafedrasi Logopediya
yo'nalishi
ftoychiboyev83@gmail.com*

Annotatsiya. Ushbu maqolada logoritmika haqida ma'lumot, uning logopedik ish jarayonidagi ahamiyati va samarasi keltirilgan. Nonutqiy tovushlarni rivojlantirishning ahamiyati va bu jaryonda logopedik ritmikaning o'rni yoritilgan. Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning eshituv xotirasini, diqqatini, ko'ruv tasavvurini rivojlantirish jarayonida ritmikaning qay darajada ahamiyatli ekanligi keltirib o'tilgan.

Tayanch tushunchalar: logoritmika, diqqat, nonutqiy tovush, ritm mashqlari, musiqa terapiyasi, barmoq motorikasi, muloqot ko'nikmalari, motorika.

Logoritmika – bu nutq terapiyasida musiqiy va jismoniy mashqlarni uyg'unlashtirgan pedagogik usul bo'lib, uning asosiy maqsadi bolalarning nutqiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashdir. Ushbu metod nutq nuqsonlarini tuzatish, eshitish va talaffuzni yaxshilash, ritmik harakatlar orqali muloqot ko'nikmalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Logoritmika pedagogik va terapevtik maqsadlarda keng qo'llaniladi, chunki u bolalarning jismoniy va nutqiy rivojlanishidagi muammolarni kompleks ravishda hal qilish imkonini beradi. Logoritmika – bu musiqiy ritm va nutqning birlashuviga asoslangan pedagogik metod. U nutq buzilishlarini tuzatish, bolalarda nutq va harakat koordinatsiyasini rivojlantirish, shuningdek, ularda musiqiy ritmni his qilish qobiliyatini shakllantirish uchun ishlatiladi.

Logoritmika mashg'ulotlari quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi:

- Ritm mashqlari – ritmik harakatlar, musiqa ostida yurish yoki raqs qilish.
- Nutq mashqlari – she'rlar, gaplarni talaffuz qilish va ularni ritm bilan moslashtirish.
- Musiqa terapiyasi – musiqani tinglash va his qilish orqali emosional holatni yaxshilash.
- Qo'l va barmoq harakatlari – motorikani rivojlantiruvchi mashqlar.

Logoritmika odatda bolalar bilan ishlashda keng qo'llaniladi, jumladan, o'ziga xos rivojlanish ehtiyojlari bo'lgan bolalarda (masalan, logopedik muammolar yoki autizmda). Shu bilan birga, u kattalar nutqini tiklashda ham foydali bo'lishi mumkin (masalan, insultdan keyin).

Ritmik va logoritmik ta'sirning bolalarga ahamiyatini ko'plab tadqiqotchilar ta'kidlaganlar. V.M.Bexterev ritmik tarbiyaning quyidagi maqsadlarini ajratadi: ritmik reflekslarni aniqlash, bola organizmini muayyan qo'zg'atuvchilarga (eshitish va ko'rish) javob qilishga ko'niktirish, bolaning asab tizimi faoliyatida muvozanatni o'rnatish, o'ta hayajonlangan bolalarni tinchlantirish va tormozlangan (rivojlanishda kechikkan) bolalarni harakatga solish noto'g'ri va ortiqcha harakatlarni boshqarish. V.A.Gilyarovskiy logopedik ritmika umumiy tonus, motorika, kayfiyatga ta'sir ko'rsatishini yozadi. U markaziy asab tizimidagi asabiy jarayonlarning siljishini mashq qildirishga, qobiqni faollashtirishga ko'maklashadi. Ye.V.CHayanova, Ye.V.Konorova logopedik ritmika diqqat (uning kontsentratsiyasi, hajmi, mustahkamligi, tarqatish) ni, xotirani (ko'rish eshitish, motorli, mantiqiy, majmuaviy) rivojlantiradi deb hisoblaydilar.

Logoritmikaning ahamiyati:

- ✓ Nutq rivojlanishini rag'batlantiradi: Ritmik mashqlar yordamida talaffuzda muammosi bo'lgan bolalarning nutqi yaxshilanadi;
- ✓ Ritm va ohangni his qilishni o'rgatadi: Musiqa va harakat uyg'unligi bolalarning ritmik tuyg'usini rivojlantirib, nutqning ohangdorligini oshiradi;
- ✓ Jismoniy va psixologik rivojlanishga hissa qo'shadi: Harakatli mashqlar bola mushaklarining rivojlanishini va ularning muvofiqlashtirish qobiliyatini yaxshilaydi;
- ✓ Muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi: Jamoaviy mashqlar orqali bolalar o'zaro muloqot qilishni, his-tuyg'ularni ifodalashni va tushunchalarni yaxshiroq o'zlashtiradi;
- ✓ Eshitish va diqqatni kuchaytiradi: Musiqani eshitish va harakatlarni sinxronlashtirish bolalarning diqqatni jamlash qobiliyatini oshiradi.

Logoritmika nafaqat logopedik muammolarni bartaraf etishda, balki barcha yoshdagi bolalarning umumiy rivojlanishiga xizmat qiladigan samarali vosita hisoblanadi. Logoritmikaning ahamiyati keng ko'lamli va u bolalarning nafaqat nutq rivojlanishiga, balki umumiy psixologik va fiziologik rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Logoritmika nutq apparatini mustahkamlashda ham ahamiyatlidir. Logoritmika mashqlari orqali nutq bilan bog'liq bo'lgan nafas olish, artikulyatsiya va ovoz chiqarish organlari faoliyati yaxshilanadi. Mashqlar jarayonida to'g'ri nafas olish texnikasi o'rgatiladi, bu talaffuzni osonlashtiradi. Shu bilan birgalikda bir qancha xususiyatlarini sanab o'tish mumkin: Psixomotor ko'nikmalarni rivojlantirish. Ritmik harakatlar orqali bolaning katta va kichik motorikasi yaxshilanadi. Bu yozuv va boshqa nozik harakatlar uchun zarur bo'lgan muvofiqlashtirishni rivojlantiradi. Jismoniy harakatlar va musiqaning uyg'unlashuvi bolaning o'z tanasini his qilishini va harakatlarni boshqarishni o'rgatadi; Stressni kamaytirish va hissiy barqarorlikni ta'minlash. Logoritmik mashqlar musiqiy muhitda amalga oshirilgani sababli bolalar o'zlarini qulay his qilishadi va stressni yengishadi. Hissiy barqarorlik rivojlanib, bolalar o'z his-tuyg'ularini nazorat qilishni o'rganadilar; Ijodkorlik va tasavvurni rivojlantirish. Musiqa va harakatlarning kombinatsiyasi bolalarda ijodiy fikrlashni va yangi narsalarni o'rganishga bo'lgan qiziqishni oshiradi. Harakatli o'yinlar orqali

bolalarning tasavvuri kengayadi; Jamoaviy ishlash ko'nikmasini shakllantirish. Logoritmik mashqlar ko'pincha guruhda bajariladi, bu bolalarga birgalikda ishlash va o'zaro hurmat qilishni o'rgatadi. Bu jarayonda ular muloqotga kirishishni, boshqa bolalar bilan hamkorlikni va o'z o'rnini his qilishni o'rganadilar.

Nonutqiy tovushlarni rivojlantirish nutqiy rivojlanish jarayonining muhim qismi bo'lib, bu bosqich nutq paydo bo'lishidan oldingi davrda yoki nutq buzilishlarini tuzatish jarayonida katta ahamiyatga ega. Nonutqiy tovushlar (masalan, ovoz chiqarish, hushtak chalish, puflash, ovoz ohangini boshqarish) nutq apparatini tayyorlash va tovushlar ustida ishlash uchun zarurdir. Nonutqiy tovushlarni rivojlantirish logopedik faoliyatda ilk bosqichlardan biri bo'lib, u bola nutqiy rivojlanishi uchun mustahkam asos yaratadi.

Nonutqiy tovushlarni rivojlantirishning ahamiyati sifatida quyidagilarni ko'rsatish mumkin.

➤ Nutq apparatini tayyorlash. Bolaning ovoz chiqarish organlari (til, lab, og'iz bo'shlig'i) moslashuvchanligini oshiradi va nutq tovushlarini hosil qilishga tayyorlaydi.

➤ Tovushni his qilishni o'rgatish. Tabiiy va sun'iy tovushlarni farqlash qobiliyatini rivojlantiradi. Bu jarayon bolada eshitish va analiz qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

➤ Nafas olishni boshqarish. Nafas olish mashqlari, masalan, puflash yoki shovqin chiqarish, nutq paytida to'g'ri nafas olishni o'rgatadi.

➤ Ovozning ohangdorligini yaxshilash. Ovozni baland-past, tez-sekin yoki kuchli-qisqa tarzda boshqarishni rivojlantiradi. Bu keyinchalik nutqning ekspressivligini ta'minlaydi.

Yana qo'shimcha sifatida shuni aytib o'tish kerakki, nonutqiy tovushlarni ritmik mashqlar orqali rivojlantirish yanada kata samara beradi.

Nonutqiy tovushlarni rivojlantirishning natijalari: nutqiy tovushlar shakllanishi uchun tayanch bazasi yaratiladi; bolaning talaffuz apparati moslashuvchanligi oshadi; eshitish va ovozni tahlil qilish qobiliyatlari rivojlanadi; nutqni osonlashtiruvchi fiziologik mexanizmlar yaxshilanadi; nonutqiy tovushlarni rivojlantirish logopedik ishning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, bolalarning umumiy nutq rivojlanishi uchun muhimdir.

Eshitish diqqatini harakat koordinatsiyasiga mos holda rivojlantirish bolalarning nutqiy va jismoniy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Bu jarayon eshitish orqali qabul qilingan axborotni harakat orqali ifodalashga yordam beradi va bolaning o'zaro muvofiqlashtirish qobiliyatini oshiradi. Bunday mashg'ulotlar bolalarning eshitish diqqatini kuchaytirish, harakatlarni muvofiqlashtirish va ritmik his qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan.

Rivojlantirishning asosiy maqsadlari:

1. Eshitish va harakat o'rtasidagi bog'liqlikni shakllantirish. Bola ovoz va harakatni birgalikda boshqarishni o'rganadi. Ritmik tuyg'ular rivojlanadi, bu esa nutqning talaffuz jihatlarini yaxshilashga yordam beradi.

2. Diqqatni jamlash va boshqarish. Bola har xil tovushlarni ajratib olishga va ularga mos harakatlarni bajarishga o'rganadi. Bu qobiliyat keyinchalik nutqning mazmunli va mantiqiy shakllanishiga yordam beradi.

3. Motorik va kognitiv rivojlanish. Eshitish orqali qabul qilingan buyruqlarni bajarish motorika va fikrlash jarayonlarini sinxronlashtiradi.

Kutiladigan natijalar: Eshitish va harakat muvofiqligi rivojlanadi; bola tovushlarni farqlashni o'rganadi va ularga mos harakatlarni bajarishga muvaffaq bo'ladi; diqqat, xotira va motorika yaxshilanadi; tovush va harakatlar o'rtasidagi uyg'unlik bolada ritmik hisni shakllantiradi. Bu jarayon bola o'zining nutqiy, jismoniy va kognitiv rivojlanishini sinxron ravishda qo'llab-quvvatlashda samarali metod hisoblanadi. Nutqida nuqsoni bor bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan logopedik ish jarayonida ularning eshituv xotirasini, diqqatini, ko'ruv xotirasi va tasavvurlarini rivojlantirishda logopedik ritmikadan foydalanish kata samara beradi.

FOYDALABILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Oppoqxo'jayev Xojixuja Azimjon o'g'li, Yakubova Nozima Maxmudovna, Axmedova Gavhar Ma'rufjon qizi "NUTQI TO'LIQ RIVOJLANMAGAN BOLALAR BILAN ISHLASHDA LOGOPEDIK RITMIKANING AHAMIYATI". International Multidisciplinary Conference Hosted from Glasgow | England www.confrencea.org 30th December, 2023.

2. Aralova Iroda Meliqo'zi qizi, Egamberdiyeva Shahnoza Akbar qizi "NUTQ KAMCHILIKLARNI KORREKTSIYALASHDA LOGOPEDIK RITMIKA VOSITALARINING TAVSIFNOMASI" JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY BULLETIN ISSN(Online): 2984-6722 SJIF Impact Factor |(2024): 6.752| Volume-7, Issue-5, Published |20-05-2024|

3. X.M. Po'latova "Logopedik ritmika" (ma'ruza matni). Toshkent 2015. Nizomiy nomidagi TDPU.

4. Bakhtiyorovich, Ismonov Khurshidbek, and Ruziyev Nuriddin Mukhammadaliyevich. "Pairing, Their Own Aspects and Corresponding Methods of Work with Pairing in the Autocad Software." *International Journal on Orange Technologies* 3.12 (2021): 211-216.

5. qizi Abduraimova, Muazzamoy Abduqodir. "PERSPEKTIVA." *INTERNATIONAL CONFERENCES*. Vol. 1. No. 11. 2022.

6. Xurshidbek, Ismonov, Rustamov Umurzoq, and Abduraimova Muazzamoy. "MARKAZIY VA PARALLEL PROYEKSIYA ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO 'RINISHLARI." *Educational Research in Universal Sciences* 1.4 (2022): 70-81.

7. Ismonov, Xurshidbek Baxtiyorovich, and Muazzamoy Abduqodir qizi Abduraimova. "ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO 'RINISHLARI." *Educational Research in Universal Sciences* 1.3 (2022): 288-296.

8. Qizi, Abduraimova Muazzamoy Abduqodir. "PROJECTION AND AXONOMETRY."

9. Xakimjon og, I. M. A. (2023). BO 'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O 'QITUVCHILARIGA "MUHANDISLIK KOMPYUTER GRAFIKASI" FANINI O

‘QITISH JARAYONIDA ULARNING BADIY-IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI. *Conferencea*, 34-38.

10. Hakimjon o'g, I. M. A. (2023). TASVIRIY SAN'AT VA MUHANDISLIK GRAFIKASI YO 'NALISHI TALABALARINI BADIY IJODIY QOBILYATLARINI RIVIJLANTIRISHDA KOMPYUTER GRAFIKASINI O 'RNI. *Conferencea*, 130-138.

11. Hakimjon og, I. M. A. (2023). TA'LIMNI KOMPYUTERLASHTIRISH VA O'QITISHNING O'ZIGA XOS USULLARINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI. *Conferencea*, 7-11.

12. Hakimjon og, I. M. A. (2023). SAN'AT PEDAGOGIKASI SOHASIDA BO'LAJAK MUTAXASSISLARNI BADIY TAYYORLASHNING NAZARIY ASOSLARI. *Conferencea*, 1-5.

13. Hakimjon og, I. M. A. (2023). TASVIRIY SAN'AT FANI O 'QITUVCHILARI BADIY-IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA KOMPYUTER GRAFIKASINING AHAMYATI. *Conferencea*, 5-11.

14. Гулямов, К. М. (2022). БЎЛАЖАК ТАСВИРИЙ САЊАТ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ КОМПЬЮТЕРДА ГРАФИК МОДЕЛЛАШТИРИШ АСОСИДА КАСБИЙ ТАЙЁРЛАШ МОДЕЛИ. *УЧИТЕЛЬ*, 3(4).

15. Ikromov, M. X., & Abdullaev, A. X. (2022). METHODOLOGY FOR THE DEVELOPMENT OF ARTISTIC AND CREATIVE ABILITIES OF FUTURE TEACHERS OF FINE ARTS IN THE PROCESS OF TEACHING COMPUTER GRAPHICS. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 14(7).

16. Gulyamov, K. M., & Ikromov, M. H. (2021). Development of artistic and creative abilities of future teachers of fine arts through computer graphics. *JournalNX*, 7(06), 95-99.

17. Ikromov, M. X. O., & Qizi, Z. M. (2022). MARKAZIY OSIYODA GRAFIKANING RIVOJLANISHIGA HISSA QO'SHGAN BUYUK OLIMLAR. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, 2(5), 627-630.

18. Makhmudovich, G. K., & Hakimjon o'g, I. M. A. (2022). DEVELOPMENT OF CHILDREN'S ARTISTIC AND CREATIVE ABILITIES IN THE PROCESS OF TEACHING UZBEK FOLK APPLIED DECORATIVE ARTS. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(5), 957-963.

19. MUBINAKHON, I., & ANASKHON, I. M. The Importance of Using the Ict to Increase the Efficiency of Education. *JournalNX*, 7(1), 106-108.

20. Хонбобоев, Х. О., Икромова, М. Х., & Икромов, М. А. Х. (2016). Та'limda axborot texnologiyalarni qollashning oziga xos xususiyatlari. *Молодой ученый*, (3-1), 21-22.